

Hagerups Verdensatlas.

Udarbejdet af en Kreds af Videnskabsmænd. Red. ved Professor Vahl.

39×24 cm, 51 Kortblade: 39×48 cm, 73 Sider, Navneregister.

København 1935. (Pris 65 Kr.)

Af Niels Nielsen.

Hidtil har man her i Danmark i væsentlig Grad brugt Haand-atlas af tysk Oprindelse, og kun i ringe Udstrækning har man anvendt de tilsvarende engelske og franske Værker. Det nu udsolgte Koppels Atlas var en dansk Udgave af Andrés Haandatlas, udmærket bearbejdet af den senere afdøde Geograf Olaf Kayser, og repræsenterede saaledes den tyske Type med de for det danske Bogmarked nødvendige Tekstændringer.

I de nordiske Lande, navnlig Sverige og Finland, har den geografiske Forskning i dette Aarhundrede udført et banebrydende Arbejde, som ikke blot har dannet Skole andetsteds, men som tillige har været medvirkende Aarsag til, at man i alle Samfundslag har sporet en stigende Interesse for Kundskaben om Jorden.

Det er ganske naturligt, at nordiske Geografer allerede længe har arbejdet med Udkast til et stort Verdensatlas, ikke et fremmed Atlas med skandinavisk Fernis, men et selvstændigt nordisk Arbejde med Relation til det Behov og de Krav, som nordiske Brugere i særlig Grad kunde ønske opfyldt. Resultatet er blevet det nu foreliggende Hagerups Verdensatlas, som samtidig udsendes i en svensk, en norsk samt en finsk Udgave. Grundlaget er udarbejdet af svenske Videnskabsmænd og Teknikere, men for hvert Land er der foretaget en lokal Bearbejdelse, som for den danske Udgaves Vedkommende har været ret omfattende.

Værkets ydre Form er meget tiltalende, præget af god Smag og højtudviklet Teknik. Kortene er trykt paa svært, mat Papir, saa man undgaar Spejling, Trykket er soigneret, Farvesammensætningen er valgt paa en saadan Maade, at man har opnaaet fuld Overskuelighed uden at anvende krasse og disharmoniske Virkemidler.

Politiske Forhold er behandlede med Omhu; dog burde paa Nordamerika-Kortet Grænserne for den norske Okkupation i Østgrønland være fjernede. Navnelisten er trykt med saa store og hensigtsmæssige Typer, at man let og hurtigt orienterer sig.

Projektionerne.

Til Normalkortbladene har man udelukkende anvendt fladetro Projektioner. Man har med megen Smidighed varieret Projektionernes Art efter det Objekt, der skulde fremstilles, og flere nye og dristige kartografiske Fremstillingsformer er kommet i Anvendelse.

Hovedprojektioner er Albers Kegelprojektion; denne er fladetro, desuden længdetro langs to Linjer, i Reglen Breddekredse, og da Vinkelfejlene tilmed er ret smaa,*) har man brugt denne Projektion i alle de Tilfælde, hvor Opgavens Art har tilladt det. Den fladetro Azimuthalprojektion er anvendt til Afbildning af Halvkloederne, Asien samt Polarlandene. Den fladetro Cylinderprojektion er brugt til Kort over Nordamerika, Sydamerika, Sydasiens, Afrika, Australien og Oceanien, samt til et meget morsomt Kort over det stille Oceans Kystbælte, hvorved man paa en ypperlig Maade udligner de Forvrængninger, som fremkommer i Randen af Kortet over Land- og Vandhalvkloeden. Europa og Asien er fremstillede i fladetro Kegelprojektioner. Til de Verdenskort, som viser Udbredelsen af visse væsentlige geografiske Elementer, er brugt Varianter af den fladetro Sinusprojektion.

Indholdet af Kortblade.

Emnefordelingen fremgaar af følgende Oversigt:

Oversigt over hele Jorden	3
Oversigtskort over Europa	2
Nordiske og baltiske Lande	14
Øvrige Europa	10
Fremmede Verdensdele og Oceaner	10
Stjernehimlen	2
Vigtige geografiske Faktorerers Udbredelse	10

51 Blade

Den topografiske Del af Kortet omfatter saaledes 34 Blade, hvoraf ikke mindre end 14 behandler de nordiske og baltiske Lande, som er fremstillet bedre end i noget andet Verdensatlas. Denne Fordel er imidlertid opnaaet paa Bekostning af de fremmede Verdensdele, der med enkelte Undtagelser kun afbildes i Maalestocken 1:30 Mill.

*) M. Vahl i Nyt Tidss. f. Mathem. A. XXII.

Dette er et af Atlassets svage Punkter. Hvor meget det kommer til at betyde, kan imidlertid først afgøres efter længere Tids Brug.

Der er ofret meget paa Kortene over de geografiske Faktoreres Udbredelse, en stor Del af Stoffet er originalt, og Behandlingen er saa omhyggelig, at man neppe i noget andet Verdensatlas finder noget tilsvarende. En Liste over de enkelte Kort vilde maaske være paa sin Plads, da de sikkert vil blive brugt meget.

Verdenskort.

Jernfelter og Kulfelter	Helge Nelson.
Olieforekomster og Vandkraft	Helge Nelson.
Lufttemperaturen i Januar (ikke reducerede)	Bruno Rolf.
„ i Juli („)	Bruno Rolf.
Nedbør	Helge Nelson.
Naturlig Vegetation	John Frödin.
Hvededyrkning	Helge Nelson.
Jordens Dyregeografiske Regioner	Einar Lönnberg.
Visse højere Dyrearters Udbredelse	Einar Lönnberg.
Folkemængden paa Jorden	Sten de Geer.
Jordens Religioner	Sten de Geer.
Jordens Sprog	Sten de Geer.
Opdagelsesrejser og Koloniudvikling til 17.	
Aarh. Afslutning	Helge Nelson.
Senere Opdagelsesrejser og Kolonier ved Aar	
1875	Helge Nelson.

Europa.

Nedbør	Helge Nelson.
Naturlig Vegetation	John Frödin.
Naturlig Vegetation i Norden	John Frödin.
Dyrket Jord i % af Arealet	Helge Nelson.
Hvedearealet „	Helge Nelson.
Havrearealet „	Helge Nelson.
Rugarealet „	Helge Nelson.
Majsarealet „	Helge Nelson.

Nordamerika.

Nedbør	Helge Nelson.
Dyrket Jord; % af Arealet	Helge Nelson.
Hvedearealet; „	Helge Nelson.
Havrearealet; „	Helge Nelson.
Majsarealet; „	Helge Nelson.
Bomuldsarealet; „	Helge Nelson.

Adskillige af disse Kort fortjente en nærmere Omtale, men her skal kun fremhæves Sten de Geers Folkemængdekort, udført i en udmærket Projektion af Karl Rosén; det giver et meget anskueligt Billede af Menneskenes pletvise Fordeling i de 4 relativt smaa Tætbygdregioner, den europæiske (546 Mill.), den indiske (352 Mill.), den østasiatiske (522 Mill.) og den nordamerikanske (117 Mill.)

Navnestoffet.

Anvendeligheden af et Atlas af denne Type er i første Række betinget af Navnestoffets Behandling, deri indbefattet Antallet af Stednavne, disses Udvalgelse, Stavning og Transskription og endelig selve Indtegningen af Navnet paa Kortet, samt Udfærdigelsen af den dertil hørende Navneliste.

Hagerups Atlas indeholder ca. 40.000 Stednavne, medens de store udenlandske indeholder 2—300.000. Ved en umiddelbar Betragtning vil man sige, at Hagerups Atlas i saa Henseende staar væsentlig under disse; men dette er ingenlunde sikkert.

Selv om man anbringer det størst mulige Antal Stednavne paa Kortet, og selv om man gaar ned til Skrifttyper af en saadan Spinkelhed og Lidenhed, at de maa læses med Lup (ned til 0,5 mm eller mindre), faar man kun en lille Brøkdel af de eksisterende Stednavne med. Hvis man gennemgaar Navneindholdet i et af de navnerige Atlas for en Region, hvor man er velkendt, siger man Gang paa Gang til sig selv: „Det er dog forbavsende, at den Detaille er kommet med,“ men ved en kritisk Gennemgang vil man hyppigt komme til det Resultat, at der paa dette Punkt er væsentlige Mangler, og at Navneudvalget ofte bærer Præg af Tilfældighed og Forældethed, og det betyder i Realiteten, at en forholdsvis stor Del af Navnestoffet bliver en død Ting uden Brugsværdi.

Den store Navnerigdom opnaar man ydermere kun paa Bekostning af Overskueligheden. Det bliver vanskeligt at finde et Navn paa Kortet, og de vigtige Ting, saasom Navne paa større Byer, Provinser, Floder og lignende maa sættes saa langt ned i Størrelse, at man let mister Overblikket og Orienteringen.

Hvis man vil undgaa disse Mangler, maa man foretage en Reduktion af Navnestoffet og kun medtage et begrænset, omhyggelig udvalgt Kvantum. Resultatet af nogle Stikprøver tyder paa, at dette Arbejde for Hagerups Atlas er udført med stor Omhu, og hvis Forholdet er det, at man i Virkeligheden kun har Brug for de 40,000 Navne, saa er Reduktionen en Fordel og endda en stor Fordel. En endelig Vurdering af dette kan naturligvis først gives efter længere Tids Brug, og Dommen vil ogsaa være i nogen Grad betinget af Atlassets Anvendelse.

Et af de mest delikate Spørgsmaal under Udarbejdelsen af et Atlas er Stavemaaden for de geografiske Navne. Den danske Bearbejder Professor, Dr. Martin Vahl har her gjort et meget stort og fortjenstfuldt Arbejde. De vigtigste Retningslinier er følgende:

- 1) Større Omraaders Navne gives med den paa Dansk sædvanlig brugte Stavemaade.
- 2) I Lande, hvis Sprog skrives med latinske Bogstaver, er Navnene stavet med vedkommende Lands officielle Retskrivning, og det samme Princip er fulgt i saadanne Landes Kolonier.
- 3) For nogle Lande, der ikke benytter det latinske Alfabet, men hvor Postvæsenet har en officiel Transskription med latinske Bogstaver, er denne Transskription fulgt.
- 4) For Lande, hvor der ikke findes nogen saadan, har man blot forsøgt at følge en konsekvent Stavemaade, som vil være bekvem for danske Læsere.

I visse Tilfælde er ældre nu ikke længere brugelige Navne (Konstantinopel) samt en Del germaniserede Navne (Florens, Prag) anført i Parentes ved Siden af det nu brugte Navn.

Det er vistnok første Gang, man i et stort Atlas har gennemført Principper af denne Art, men flere Steder i Verden er Spørgsmaalene taget op til principiell Drøftelse. I de ældre Atlasser har man hyppigt brugt stærkt forvanskede Navne, og Forvirringen paa dette Punkt er meget generende. Et af de første Forsøg paa at tilvejebringe Orden og Konsekvens paa dette Punkt blev gjort af den danske Geograf Johannes Reumert i et Skoleatlas (1931) og fra tysk og engelsk Side arbejdes energisk i samme Retning, men man maa med Glæde konstatere, at nordiske Geografer paa dette Punkt har udrettet et Pionerarbejde.

Hagerups Verdensatlas repræsenterer saaledes en særdeles smuk og værdifuld videnskabelig og bogteknisk Indsats af nye Arbejds-metoder og nyt Stof. Det er et ærefuldt Arbejde for nordisk geografisk Forskning og nordisk Bogkunst, og Hagerups Forlag fortjener Tak, fordi det har paataget sig denne ret krævende Opgave.
